

Burgerschap in beeld

Onderwijsblog: Het blog van de onderwijsafdeling van het DIA

Onderwijs - 20 april 2024 - Auteur: Synke Hotje

Hoe is het gesteld met burgerschapsvorming in het Nederlands funderend onderwijs? Een internationale vergelijking schetst een somber beeld, dat nog eens bekrachtigd wordt door bevindingen uit de Staat van het Onderwijs 2024.

De vorige keer hadden we het op deze plek over PISA, het internationaal vergelijkend onderzoek dat de vaardigheden en kennis in natuurwetenschappen, lezen en wiskunde van 15-jarigen test. Een ander internationaal onderzoek in het onderwijs is ICCS[1] waarvan het Nederlandse deelrapport onder de titel 'Burgerschap in beeld'[2] rond dezelfde tijd gepubliceerd werd.[3] Dit laatste onderzoek gaat over burgerschapscompetenties van 14-jarige scholieren. Hieruit bleek dat de burgerschapscompetenties van Nederlandse jongeren op veel punten achterblijven bij die in andere landen.

Het feit dat burgerschapsvorming achterblijft op veel scholen, werd deze week nog bevestigd met het verschijnen van de 'Staat van het Onderwijs 2024'.[4] Voor burgerschap kreeg meer dan de helft van de door de Onderwijsinspectie onderzochte scholen een herstelopdracht.

Minder maatschappelijk actief

De Nederlandse ondervraagden gaven aan minder dan in andere landen vertrouwen in de overheid te hebben. Minder leerlingen willen later gaan stemmen, doen mee aan burgerschapsactiviteiten op school, of zien zich participeren bij een milieubeweging of demonstratie. Nederlandse leerlingen hebben ook minder het gevoel dat ze aangemoedigd worden om een eigen mening te vormen.

Hoe komt dat? In eerste instantie zitten hier algemeen maatschappelijke verschillen achter. Verder besteden leraren in Nederland relatief weinig aandacht aan politieke en maatschappelijke onderwerpen.[5]

Ook PISA heeft als doel te meten hoe goed de kinderen voorbereid zijn op hun rol als burger. Zodoende laten de drie onderzoeken samen een trend zien. Schoolpraktijk en competenties van Nederlandse jongeren komen niet overeen met de competenties die in ICCS en PISA worden bekeken. Moeten dan de

te toetsen vaardigheden worden bijgesteld, of moet er iets in de lespraktijk veranderen?

Burgerschapsonderwijs nog niet van de grond

De conclusie van de enquêtemakers is voorspelbaar. Op scholen moeten “voldoende tijd en middelen zijn voor schoolontwikkeling, gekoppeld aan een toereikend aanbod voor {...} onderwijsverbetering en - ondersteuning.” Zij willen lesmateriaal en instrumenten waarmee scholen de leerresultaten van leerlingen in kaart kunnen brengen, alsmede nascholing voor docenten.

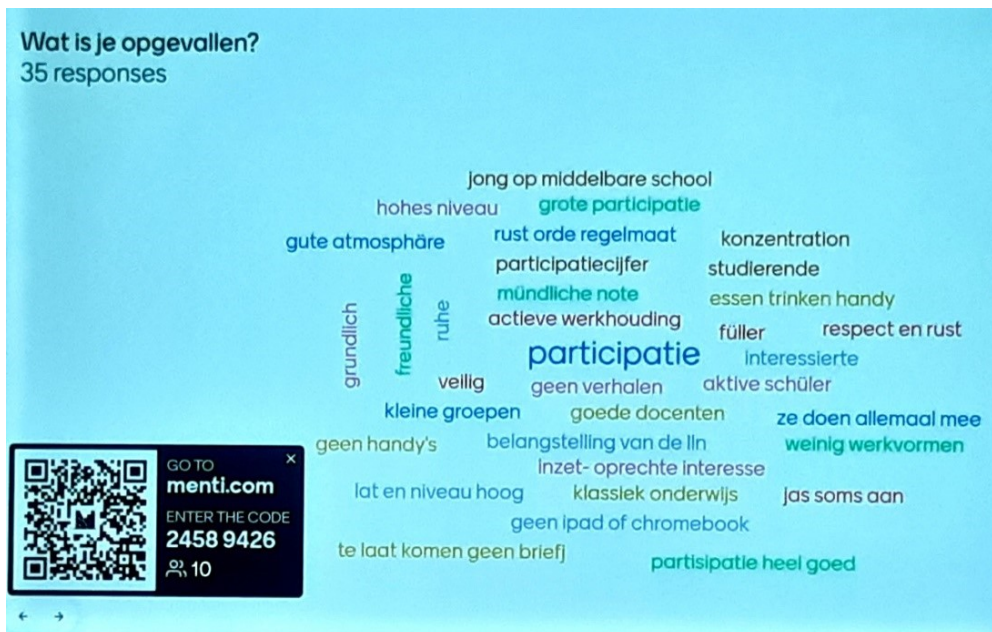
Het Ministerie van OCW hamert al sinds 2006 op het werken aan burgerschapscompetenties, maar dat is nooit goed van de grond gekomen. Sinds 2012 is er een verplichting voor meer doelmatige inzet op burgerschapscompetenties. Nu is er de kans om dit ook daadwerkelijk te realiseren. De vakvernieuwingscommissies zijn bezig een nieuw schoolcurriculum te concipiëren, en pogen nu bij alle vakken burgerschap (en digitalisering) te integreren.

Desondanks zijn de wetenschappers realistisch genoeg om niet alle oplossingen van de kant van de school te verwachten. Zij noemen ook een verantwoordelijkheid van maatschappij en ouders. Omdat voor Nederland - net als bij PISA - vooral bij vmbo-leerlingen manco's geconstateerd zijn, moet de discussie ook gaan over hoe we (en ook de docenten zelf) naar de grote populatie van vmbo-leerlingen kijken. Als een docent Duits zegt: “Bij Duits doen we niet zo veel, wij zijn toch meer een soort maatschappelijk werker”, dan klopt er iets in het systeem niet.

Leren van Duitsland

Waar in Nederland meetbaarheid van schoolprestaties als hoogste goed geldt - met als gevolg een stormvloed aan toetsen - wordt in het Duitse schoolsysteem gewerkt aan het functioneren in een groep en aan kritisch denken. Met als gevolg een (nou ja, meestal) montere *Schülerschaft* die participeert in de les. Omdat hier ook een cijfer voor staat.

Een groep Nederlandse docenten met wie ik in oktober een Gymnasium in Bonn bezocht verbaasde zich over dit participatiecijfer. In plaats van groepswork zagen zij in de les een *Klassengespräch* waar de hele klas aan meedeed. Iets dat bij ons veel minder gangbaar is.

Wat opvalt is een ander begrip van burgerschap in Duitsland. Daar wordt dit principe toch vooral als meedoen en kritisch denken gezien: in de leerlingenraad, schoolkrant, politiek engagement en kennisvorming, ook over de EU.[6] Maar het is natuurlijk niet zo dat er in Nederland niets aan burgerschap gedaan wordt. Denk aan alle activiteiten rond Paarse vrijdag. Er schijnt dus een andere invulling van burgerschapsvorming te bestaan, gebaseerd op andere waarden en normen.

Uitdagingen in de toekomst

Alhoewel iedereen het nut van burgerschapsvorming zal inzien, zijn er zowel in Nederland als in Duitsland uitdagingen voor de toekomst. In eerste plaats het nog steeds groeiende lerarentekort in veel vakken, met name Nederlands, Duits, Frans, wiskunde, natuurkunde, scheikunde en informatica. In Duitsland is het lerarentekort het grootst in wiskunde, natuurwetenschappen, informatica en de talen. Vooral als de leerlingen meer ondersteuning nodig hebben, wordt het lerarentekort voelbaar.

In Duitsland komt er een sterke druk op het onderwijs bij, door een hoog aantal migranten, en wordt er al gesproken van een "Bildungskrise". Bijna een op de vijf kinderen (19%) moet een klas overdoen; rond 50.000 mensen verlaten school jaarlijks zonder examen;[7] 25% van de 10- en 11-jarigen (*ViertklässlerInnen* aan het einde van de Duitse basisschool) kunnen niet voldoende (Duits) lezen.[8] Er is dus een structureel probleem waarvoor echte oplossingen nog niet voorhanden zijn.

Vooral door de federale indeling van Duitsland manifesteert zich de “Bildungskrise”. De *Bundesländer* zijn het op veel gebieden onderling niet eens, zoals op het onderwerp digitalisering op scholen. Daarom is er een groot verschil in digitale inrichting en vaardigheid tussen scholen in de verschillende deelstaten.

Artikelen in de Onderwijsblog zijn op persoonlijke titel geschreven.

- [1] International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2022
- [2] [Daas, R., ten Dam, G., Dijkstra, A.B., Karkdijk, E.M., Naayer, H.M., Nieuwelink, H., & van der Veen, I. \(2023\). Burgerschap in Beeld. Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief. Amsterdam University Press](#)
- [3] [NOS Nieuws 28 november 2023](#)
- [4] [pdf \(overheid.nl\)](#)
- [5] Daas, R. et al. pag. 10
- [6] Zie bijvoorbeeld [Demokratie lernen | Bildung | bpb.de](#)
- [7] [50.000 Schüler jährlich ohne Schulabschluss - und keine Besserung in Sicht \(handelsblatt.com\)](#)
- [8] [Pisa-Fakten: Jeder fünfte 15-Jährige in Deutschland ist schon mal sitzengeblieben \(deutlich mehr als in erfolgreichen Bildungssystemen\) | News4teachers](#)

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/59033/burgerschap-in-beeld>